

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

MUTAXASSISLIKNING NAZARIY MASALALARI

FANNING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	200000	- San'at va gumanitar fanlar
Ta'lim sohasi:	230000	- Tillar
Mutaxassislik:	70230301	- Matnshunoslik va adabiy manbastunoslik (sharq tillari bo'yicha)

Toshkent – 2021

John

—
Johns

Fan/modul kodи	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar
MSNMI04	2021-2022	1	4
Fan/modul turи	Ta'lim tili	Haftadagi dars soatları	4
Majburiy	O'zbek		4
1.	Fanning nomi Mutaxassislikning nazariy masalalari	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)
2.	I. Fanning mazmuni	60	60
			120

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda qo'lyozma asarlarni tavsiiflash va fikrlashtirishning ham nazariy, ham amaliy tomonlarini o'rnatish usullari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakan ni shakllantirishdir.

Fanning vazifasi- registratura talabalariiga mumtoz matnlarni, adabiyiy asarlarni o'rnatish, ulamni talqin qilish, klassik asarlarni o'rganish bilan bog'iqlik holda yuzaga keladigan jumboqlar va ularning ilmiy yechimmini topishga o'rnatishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

III. Fan tarkibiga quyidagi mayzulardan kirdi:

1-mayzu. "Mutaxassislikning nazariy masalalari" fanning mazmuni, predmetni va metodi
Qo'lyozma manbalalar ustida ishlashning nazariy masalalari. Qo'lyozmalarni tavsiiflash hamda ularning matnnini tiklash sohasida – nazariy umumlashma larning yuzaga kelishi.

2-mayzu. Qo'lyozmalar fondi
Qo'lyozmalar fondi. Qo'lyozma manbalarning paydo bo'lishi. Kitob xazinalari. Sharq qo'lyozmlari markazining qo'lyozmalar fondi. Fondning tashkil topishi va qo'lyozmalar miqdori. Nodir va oddiy qo'lyozmalar. Qo'lyozmalarni qidirib topish va fondga jaib etish. Qo'lyozmalarning ahamiyati va ma'naviyatimiz xazinasini ekanligi.

3-mayzu. Qo'lyozmalar dastlabki ishllov berish
Qisqacha tavslif. Dastlabki ishllov. Qo'lyozmaning muallifi va nomini aniqlash. Yozilgan yili, ko'chirilgan yili, kotibi, shahari, tili va hakazo ma'lumotlarni ishchi daftarga qayd etish.

4-mayzu. Qo'lyozma haqidagi dastlabki ma'lumotlarni yig'ish
Qo'lyozma haqidagi dastlabki qisqacha tavslif ma'lumotlarnini ashvo

(inventar) daftariiga o'tkazish. Ashyo daftarıdagı to'ldırılışlı kerak bo'lgan punktlar: 1) kitob nomi; 2) muallif; 3) kotibi; 4) joyi; 5) yili; 6) necha jild; 7) kimdan sotib olingan; 8) tili; 9) bahosi; 10) izoh.

5-mavzu. Kartoteka tuzish

Qo'lyozmalmanni raqamlash. Maxsus muhr urib, qo'lyozmaga inventar raqam qo'yish. Qo'lyozmani kartochkaga olish uchun tayyorlash. Ashyo daftariiga qayd etiladigan ma'lumotlardan tashqari qo'shimcha ma'lumotlarni jamlash. Kartoteka kartochkalaringa yozildigagan ma'lumotlar: qo'lyozmaning ashyo raqami, kitob ismi, muallifi, yozilgan yili, yozilgan yeri, ko'chiruvchisi, ko'chirish yili, o'chovi, varag'i, lavha yoki rasm, satrlar soni, yozuvni, tili, boshqa alomatlari.

6-mavzu. Kartoteka turlari, ularga yozildigagan ma'lumotlar

Kartochkaga ashyo raqami qo'yish. Drobli kartochkalar. Kartochkalarni sohalarga ajratish: kitob ismi bo'yicha, muallif ismi bo'yicha, til bo'yicha, mavzu bo'yicha, raqamli kartochkalar va ularni joylashtirish tartibi.

7-mavzu. Tavsif turlari

Toshbosma yoki litografik asarlarni qisqacha tavsiflash. Bular ham qo'lyozmanni qisqacha tavsiflash, ashyo daftariiga qayd etish, raqamlash va kartochkaga olishga o'xshashligi. Faqat ashyo daftariiga qayd etishda va kartochkada noshiri va jildining ko'rsatilishi bilan farq kilishi.

8-mavzu. To'liq tavsifi filrist kitoblarini tuzish

Filrist kitoblari tuzish tarixidan. Filrist kitoblari uchun tuziladigan tavsiflar borasida qabul qilingan qoidalar. Sharq qo'lyozmalari markazida tuzilgan 11 jildlik "Sobraniye vostochnix rukopisey Instituta Vostokovedeniya AN UzSSR" (qisqacha SVR) filrist kitoblari va ularda to'liq tavsif uchun qo'llanilgan usul.

9-mavzu. Filrist kitoblariga kiritiladigan ma'lumotlar

Moskva, S.Peterburg va O'zbekiston olimplarining filrist kitoblari tuzishda to'liq tavsif uchun abhamiyat berish zarur bo'lgan ko'rsatmalar: ashyo raqami, asar nomi, yozilgan yili, muallifi, asarning qisqacha mazmuni, qo'lyozma haqidagi umumiylari ma'lumotlar (xat turi, qog'oz, siyohi, unvon, miniatyura, shakllar, muhr, poyg'i, hoshiya, qo'lyozma nuqsoni), ko'chirish yili, varagi, o'chovi, qo'lyozma haqidagi boshqa fixristlar ma'lumoti.

10-mavzu. Tavsida qo'llanadigan qisqartma belgilar

Tavsilda qo'llaniladigan belgilari: b. - bin (o'g'li); hijriy va melodyi yil orasiga drob (/) qo'yish; o'chovda ko'paytirish (x) belgisi qo'yish - 25x15; tavsifning chap tomoniga tartib raqamini, o'ng tomoniga ashyo raqamini qo'yish; tilini bildirish uchun tavsifning boshanishiga a va o' harflarini qo'yish, a - arabcha, o' - ozbekcha. Harf qo'yilmasa, asar fors-tojik tilida ekanini bildirishi. Ikki harf birdan qo'yilsa, mas,a-t, bunda a-arabcha, t-turkiy

7. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqinizi bilan quramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.

8. Содиков К. Түркىй ёзма ёдгорликлар тили: алабий тилнинг юзара келиши ва тиктаниши. Ўқув кўлланма. – Тошкент, 2006.

Axborot manbalari

9. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.
10. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
- 11.www.turfanforschung.com
- 12.www.tonyukuk.com
- 13.www.ziyonet.uz.

14.www.bilim.uz

7. O'quv dasturi "Mumtoz filologiya va adabiy manbashunoslik" kafedrasida ishlab chiqilgan va 2021 - yil "22" avgust -sonli bayonnomasini bilan ma'qullangan.

O'quv dasturi Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Kengashining 2021 - yil "28" avgust dagi "2" avgust -sonli bayoni bilan tasdiqlangan.

8. Fan/modul uchun mas'ul:

Alimuxamedov R. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Mumtoz filologiya va adabiy manbashunoslik kafedrasi mudiri, filologiya fanlari doktori

9. Taqrizchilar:

Rustamiy S. – O'zbekiston Xalqaro Islom Akademiyasi dotsenti, filologiya fanlari doktori
Jo'rayev J. – O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti yetakchi ilmiy xodimi, filologiya fanlari doktori

<ul style="list-style-type: none"> - manbalarning ilmiy tanqidi va eksperimentasini olib borish; - fond, arxiv va kutubxonalarda qo'lyozmalarini tavsiflash; - kataloglar tuzish, u yoki bu tadqiqot mayzusi uchun zaruriy adabiyotlarni izlab topish; - qo'lyozmalarining paleografik belgilarinini aniqlashning asosiy usullari va ularni baholash ko'rikmalariiga ega bo'lishi; - kartochkalar tuzish, qo'lyozma kitoblarni tavsiflash va kataloglashtirish; - monografiq tavsif to'plamlari tuzish, qo'lyozma manbalar ustida ishlay olish va ilmiy tadqiqotchilik ishlida kasb egan bilimlarini qo'llay olish; - ta'lim muassasalarida, shu jumladan, olivy ta'linda, adabiy manbashunoslik va matnshunoslikdan dars bera olish; - ta'lim muassasasi dasturida belgilangan doirada ta'lim olayotganlarning bilimini baholay olish <i>ko'nikmalariiga ega bo'lishi kerak.</i> 	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-studylar; • seminarlar(mantiqiy fikrlesh, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyiylar; • jamea bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyiylar. <p>VII. Kreditarni olish uchun talabalar:</p> <p>joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshirilqarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni muvaffaqiyatlidir.</p>
<p>6. Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Xasanov M. Шарқ кўлъёзмаларини тавсифлаш ва фикристлашириш. Ўқув кўлланма.– Тошкент: ТошДЦИ, 2004. 2. Sodiqov Q. Matnshunoslik va manbalarni nashrga tayyorlashdagi nazar qo'llanma. Toshkent. 2017. 3. Хабибулаев А. Адабий манбашunoslik asoslari. О'quv кўлланма.– Тошкент: ТошДЦИ, 2000. 	<p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'llishi kerak. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. 5. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. 6. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarni ta'minlash – yurt tarraqiyoti va xalq farovonligining gatovi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.

<p>tilda ekanini anglatishi. Chet el kataloglarining nomi matn ichida qisqartirilib, izohda to'lig'icha berilishi. Ko'rsatkichlar va ularni tuzish yo'llari. Kitob nomlari ko'rsatkichi tuzish uchun avvalo kitob nomining alifbo tartibida yozilishi, so'ng yozilgan yilning hijri va melodyida drob orgali berilishi, undan so'ng qo'lyozmalarining katalogdagi tartib radamining ko'rsatilishi. Muallif, tarjimon, kitib, muqovachi nomlarining berilishi va ularning kimligini farqlash uchun ism oldiga qisqartma belgilari qo'yish. Masalan, Tarjimon, M-muallif, A/N-asl nusxa, Muq.-muqovachi, Tuz.-tuzuvchi va h.k.</p> <p>11-mavzu. Qisqa tavsifli fihrist kitoblarini tuzish</p> <p>Qisqa tavsifli fihristlar. Bunday fihristlarning ko'proq yolg'iz mualiflarning asarlari uchun tuzilishi. Qisqa tavsiflarning odaitda qo'lyozmani ashyo daftariiga qayd etish yoki kartoteka taysiflanga aynan o'xshab ketishi. Fihrist uchun taysisidagi asosiy nuqslar: 1) asar nomi, 2) qisqacha mazmuni, 3) yozilgan yili, 4) ashyo raqami, 5) hajmi, 6) kitobi, 7) ko'chirilgan yili, 8) shahri, 9) badiiy bezaklar, 10) nuqsoni 11) boshqa kataloglardagi ma'lumotlar. Qisqa tavsifli fihrist kitoblariga tuzilgan ko'rsatkichlarining tartibi ham to'liq tavsifli fihristlarga tuzilgan ko'rsatkichlar tartibida, biroq qisqaroq bo'lishi. Qisqa tavsifli arabcha va forscha fihristlar. Arabcha tavsifning juda soddha tuzilishi: asar nomi, mavzusi, muallifi, hajmi, sahifasi, muallif vafoti, ko'chirish yili, boshqa fihristlardagi ma'lumot, ashyo raqami. Qisqa tavsifli forscha fihrist kitobining arabchaga nisbatan bir oz to'liqroq bo'lishi: asar nomi, ashyo raqami, muallifi, qisqacha mazmuni, yozilgan yili, xati, varag'i, o'lcovisi, boshlanish jumlesi, tugash jumlesi, qo'lyozma holati haqida ma'lumotlar, boshqa fihrist ma'lumotlari. Ko'rsatkichlar.</p> <p>12-mavzu. Matnshunoslikning nazariy masalalari</p> <p>Matnshunoslikda nazariy umumlashmalarning yuzaga kelishi. Asosiy tushuncha va tamoyillar. Istilohlardagi muammolar.</p> <p>13-mavzu. Qo'lyozma manbalarni nashrga tayyorlashdagi nazariy masalalar</p> <p>Matnni tikkash prinsiplari. Nuxsalarни yig'ish, ularning aloqadorlik darajasini belgilash va xillash tartibi. Muallif dastxati, qadimiy nusxa, mo'tabar nusxa, oddiy nusxa. Tayanch nusxa va unga qo'yildigan talablar yuzasidan olib boriladigan ishlar.</p> <p>14-mavzu. Qo'lyozma va toshbosma asarlari matnini tikkash</p> <p>Asar va uning matn yuzasidan ma'lumotlar to'plash. Matnni tikkash jarayoni yuzasidan matnshunoslikning nazariy to'xtamlari. Istisnoi holatlar. Mashhur matnshunoslikning matn tanqidi xususidagi nazariy xulosalar. Paleografik o'qish, tekstologik o'qish. Matn tikkash jarayonidagi qiyin holatlar va nuqsonlar ehtimolligi sabablar.</p>	<p>5</p>
--	----------

<p>15-mavzu. Yodgorliklarni nashrga tayyorlashda ular haqida</p> <p>qo'shimchacha ma'unnotlar yig'ish Arxeografik kirish. Yodgorlikning tiklangan matnini nashrga tayyorlash prinsiplari, illova, izoh va ko'rsatkichlarni nashrlarda berilish taribi.</p> <p>III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar</p> <p>Amaliy mashg'ulotlар uchun quyidagi mavzular tavsiva etiladi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Matnshunoslikda nazariy umumlashmalarning yuzaga kelish. 2. Matnshunoslikda nazariy umumlashmalarning princip va kategoriyalarga aylanishi. 3. Asar va uning matni yuzasidan ma'lumotlar to'plash. 4. Arab va fors tilidagi manbalarning o'zbek imlosida berilishi. 5. Nashra tinish belgilari va imlo. 6. O'zbek arxeografiyasi fani muammolari. 7. Arxeografik kirish, uning tarkibiy qismi. 8. Arxeografik kirish, uning tarkibiy qismi. 9. Illova, izoh va ko'rsatkichlarning nashrlarda berilish tartibi. 10. Qo'lyozmani kartochkaga olish. Qo'lyozmalar fondidagi kartochkalar turari. <p>Fan bo'yicha kurs ishi. O'quv reja bo'yicha I kurs magistrantlari o'rganilayotgan mutaxassislikdan kurs ishi yozishadi. Hajmi 20-25 bet.</p> <p>Kurs ishidan maqsad: o'rganilayogejan sohaning nazariy masalalarini o'zlashtirish, uning soha mutaxassislarining tadqiqotlari bilan tanishish, ishining mazmuni: kurs ishi mavzusi dolzab va ilmiy ahamiyatga ega bo'ishi kerak.</p> <p>Kurs ishi kirish, asosiy qism va xulosadan iborat bo'ishi kerak. Kirishda mazmun dolzarbligini ko'rsatgan holda, yozma yodgorlik yuzaga kelgan davrga va adabiy muhitiga qisqacha ta'rif beriladi. Asosiy qismida tadqiqot etilayotgan mavzuning atroficha tahlii: manbashunoslik ko'rsatkichlari, mazmuni, mundarijasi, asarning matnshunosliklari tahlii uchun zatur manbalar haqida ma'lumot beriladi, mavzuning o'rganiilish tarixi bo'yicha bibliografiya illova qilinadi.</p> <p>Kurs ishi uchun tahminiy mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tanlangan asar janri xususiyatlari. 2. Qo'lyozma tazkiralamni tafsiflash prinsiplari. 3. "Tanlangan mavzuni" asarini o'rganish manbalari. 4. Tanlangan muallif hayoti va ijodini o'rganish manbalari. 5. Kutubxonashunoslik va manbashunoslik fankarining ilmiy asoslari 6. Tadqiqot obyektidagi she'riy parchalar tahlii. <p>Amaliy mashg'ulotlар multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan</p>
--

<p>IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar</p> <p>Mustaqil ta'lim uchun tavsiva etiladigan mavzular:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yusuf Sayomiy ijodining matniy taddiqi. 2. F.Kupriliyoda – matnshunos. 3. "Turk adabiyotida ilk mutasavviflar" – turkiy tasavvuf adabiyotini o'rganadigan manba sifatida. 4. "Muqaddimat ul-adab"ning "Qismul-xuruf" bo'limi tilshunoslikka oid manba sifatida. 5. Zamaxshariyning "Al-Mufassal" asari nodir qo'lyozma manba. 6. Jominyning "Nafahot"ida arabizmlar. 7. Maxdum Vosiliyning adabiy merosi Yunus Latif arxvi materiallari 8. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni tadqiqot qilish tavsiva etiladi. <p>V. Ta'lim natijaları/Kasbiy kompetensiyalari</p> <p>3. Talaba biliishi kerak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - O'zbekiston Respublikasi va xorijdagi qo'lyozmalar fondlari; - adabiy manbashunoslik va matnshunoslikning arxeografiya, paleografiya, arxivshunoslik, bibliografiya, epigrafika, kriptografiya, numizmatika, germenevika, filigranologiya kabi yondosh sohalari; - adabiy asarlar va ularning manbalaridan asosiy matnini aniqlashning zamonaviy usullari; - qo'lyozma kitoblarni yaratish-kitobat qilish jarayonini tashkil qilish metodlari; - qo'lyozma kitoblarni bezatish an'analari <i>haqida tasavvurga ega bo'isisli</i>; - ilmiy adabiyotning yordamchi ilmiy apparatini tuzish; - qo'lyozmalarini tafsiflash jarayoni; - qo'lyozmalaridan foydalananvchilarining huquq va majburiyatlarini bilishni va ulandan foydalanma olishi; - adabiy manbashunoslik va matnshunoslikning asosiy tushunchalari, ta'riflari va attamlari; - sohaning nazariy va amaliy yo'nalişlarini, adabiyot tarixi va nazariyasi manbalarini izlab topish yo'llari, tartibga solish prinsiplari va foydalanish usullari;
--